

NEOLİBERAL POLİTİKALAR VE TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

Suna ŞAHİN

¹ Dr. Öğr. Üyesi Suna Şahin, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, İstanbul, Türkiye, suna.sahin@yeniyuzyil.edu.tr,

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 11.08.2021

Kabul: 5.11.2021

Yayın: 30.12.2021

Anahtar Kelimeler:

Özelleştirme,
Neoliberalizm,
Ekonomi, Küreselleşme,
Politika

Jel Kodları: F50, F63,
F68

Neo-liberalizm ile refahı artırmak adına ideal yollardan biri olduğu düşünülen özelleştirme, iktisadi sorunların çözümü ve iktisadi düzenlemelerin yapılandırılmasıyla ortaya çıkan bir uygulamadır. Bir iktisat politikası aracı olarak özelleştirmenin, özel kesimin kaynaklarını daha etkin ve verimli kullandığı ve iktisadi politikalar içinde özel kesimin yerini ve rolünü artırmak için önemli olduğu belirtilmektedir. Özelleştirme, dünyadaki birçok ülkenin çeşitli şekillerde uyguladığı bir programdır. Bu çalışmada, ülkelerin özelleştirme uygulamalarına değinilmiştir. Özelleştirme uygulaması yapan birçok ülkenin birtakım sorunlar sebebiyle başarısız bir süreç yaşadığı da görülmüştür. Dünyada, kamunun mu yoksa mali ve teknik açılarından güçlü olan şirketlerin mi mal ve hizmetler üretiminde daha etkin ve verimli olabileceği düşüncesi tartışma konusu olmuştur. Türkiye’de yapılan özelleştirme politikalarında hedeflenen düzeyde başarı sağlanamadığı görülmüştür. Bir taraftan serbest piyasa ekonomisinin gerçekleşmesi için gerekli çalışmaların yapılmasına diğer taraftan ise KİT’lerin yeniden düzenlenerek hızlı bir şekilde dönüşümünün sağlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Özelleştirmenin sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan da birçok yönünün olduğu hususu dikkate alınmalı ve ülkelerin mevcut yapısı dahilinde de özelleştirme uygulamalarına ilaveten birçok düzenlemenin de yapılmasının gerekli olduğu vurgulanmalıdır. Çalışmada, özelleştirme politikalarının etkinliği ve Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının etkileri, neo-liberalizm üzerinden anlatılmaya çalışılmaktadır.

Neoliberal Policies and Privatization Practices in Turkey

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 11.08.2021

Accepted: 5.11.2021

Published: 30.12.2021

Keywords:

Corporatization,
Neoliberalism,
Economics,
Globalization, Policy.

Jel Codes: F50, F63,
F68

Privatization, which is thought to be one of the ideal ways to increase welfare with neo-liberalism, is an application that emerged with the solution of economic problems and the structuring of economic regulations. Privatization is an economic policy tool and it is a process that emerges with the making of economic regulations. With the privatization process, it is aimed to use the resources of the private sector more effectively and efficiently. Thus, the private sector in the economy is brought to the forefront. Whether the public sector or private companies that are financially and technically strong are more effective in the production of goods and services has been a matter of debate for years. Many countries around the world are implementing privatization policies. In this study, privatization policies of countries will be tried to be explained. However, it should not be forgotten that some countries implementing a privatization policy failed due to various reasons. Turkey is seen as unable to achieve the expected success of the privatization. In the privatization process, on the one hand, efforts were made to ensure the effective implementation of the market economy, and on the other hand, efforts were made to change and transform state-owned enterprises. There are many social, political and economic aspects of privatization. The specific conditions of each country should be taken into account in privatization applications. This study will attempt to evaluate the effectiveness and the economic repercussions of privatization practices in Turkey. Privatization practices will be opened in connection with neoliberalism.

Atıf/Citation: Şahin, Suna (2021). Neoliberal Policies and Practices in Turkey Privatization. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 160-176.

“This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)”

GİRİŞ

Yirminci yüzyılda yaşanan iki büyük savaşın yarattığı koşullar dünyanın birçok ülkesinde kamu kesiminin ekonomik hayatta daha büyük rol almasına yol açmıştır. Ancak dünyanın, teknolojinin, bilimin ve ekonominin devamlı gelişim içinde olması, devletin yetkisi ve görevi dâhilinde olan birtakım ihtiyaçların karşılanmasında farklılıklar meydana getirmiştir.

Ekonomideki yapısal dönüşümleri kronolojik olarak incelediğimizde, 1960’larda karşımıza çıkan planlı ekonomi yönetimi ve ithalat ikamesi yoluyla sanayileşme stratejisinin gelişmesi ile birlikte ihracata dayalı sanayileşme stratejisinin kalkınma planına dâhil edildiğini gözlemlemekteyiz. 1970’lerde petrol şokları eşliğinde yaşanan stagflasyon, uygulanmakta olan iktisat politikalarının dayandığı makro modellerin sorgulanmasını beraberinde getirmiş ve Keynesyen iktisat yıkılırken bir yanda vergi politikasına, diğer yandan kamu mülkiyeti ve devletin ekonomideki ağırlığının sorgulanmasına neden olmuştur.

1974’ten sonra İngiltere ve ABD gibi gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan özelleştirmeyi yaygın hale getiren faktör gelişmekte olan ülkeler ile 1989 yılından itibaren Doğu Bloku ülkelerinde görülen siyasi gelişmeler yalnızca siyasi sistemi değiştirmekle kalmayıp, ekonomik yapıda da bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu dönüşümün en belirgin özelliğini, temel iktisadi kararların bütünüyle devlet tarafından alındığı bir mekanizmadan, fiyatın temel gösterge olarak alındığı serbest piyasa mekanizmasına geçiş oluşturmuştur. Bu akım Türkiye’de benimsenmiş, 1985 yılından itibaren özelleştirme uygulamalarına sıklıkla başvurulmuştur. Özellikle son yıllarda Türkiye’de yaşanan özelleştirme uygulamalarının sıklaşması ve bu uygulamanın sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye’de kamu yararı sonucunu doğurup doğurmadığı sorununu beraberinde getirmiştir.

Piyasa mekanizmasının serbestçe işlemesine yönelik olarak alınan ekonomik istikrar önlemleri kamu sektörünün daraltılmasını sağlamış ve sınai üretimin artırılması piyasa koşullarına bırakılmıştır. Bu durum mevcut kamu işletmelerinin zamanla özel sektöre devredilmesini sağlamıştır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) etkinliğinin azaltılması ile özelleştirme politikaları sayesinde anonim şirketlere geçiş sürecinin ekonomi üzerinde olumlu yansımalarının olacağı belirtilebilir. Ekonomi üzerindeki dönüşüm ekonominin kazandığı ivme sayesinde tüketicilere daha ucuz, daha kaliteli mal ve hizmet imkânı sağlayacaktır. Küresel piyasaların hakim olduğu dünya düzeni içerisinde özelleştirme faaliyetleri ile birlikte ülke ekonomileri dış dünya ile bir entegrasyon sürecine girecektir. Bütün bu yararlarla rağmen özelleştirme bir takım sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Örneğin, tekel gücünü elde eden kuruluşların bu gücü kötüye kullanması tüketici kitlelerinin zarar görmesine neden olmaktadır. Özelleştirme uygulamaları kısa vadede istihdam oranlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Özelleştirme çalışmaları yürütülürken birçok özelleştirme yöntemi kullanılmaktadır. Burada özelleştirmenin amaçlarıyla özelleştirme yöntemleri arasında ilişkinin bulunması önem taşımaktadır.

KÜRESELLEŞME VE NEO-LİBERAL SİSTEM

Sosyal hayatımız ve iktisadi süreçlere yansımaları bütünsellik içinde analiz edildiği takdirde, adına küreselleşme denen dönüşümün, yirminci yüzyılın son çeyreğine belirgin bir biçimde damgasını vurduğu ve gündelik hayatımızın temel unsurlarını önemli ölçüde etkilemekte olduğu gözlenmektedir. Küreselleşme kavramını, iletişim ve ulaşım alanında meydana gelen değişimlerin sonucu olarak, dünyadaki bütün ülkelerin iktisadi anlamda bütünleşmeye veya tek bir pazar oluşturmaya yönelmeleri şeklinde tanımlamak da mümkündür. Küreselleşme, öncelikle, sermaye piyasalarının genişlemesi ve piyasaların önemini artırması biçiminde ifade edilmektedir. Küreselleşme süreci, ülkeleri, yapısal uyum programları adı altında uluslararası sisteme entegre olmaya zorlamaktadır (Massiah, 1997).

Dünya savaşları ile başlayan güvenlik sorunları ve beraberinde getirdiği güvensiz ortam doğal olarak ülkelerin iktisadi ve mali yapılarını direkt olarak etkilemiştir. Dünya savaşları öncesinde Westphalia ile başlayan uluslararası ilişkiler politığının savaşları bitirmemesi ve yüzlerce yıl süren savaş ekonomisine yapılan yatırımlarla dünyada yeni bir düzenin kapısını aralayan süreçlere girilmiştir. Siyasal, sosyal ve ekonomik olarak yeni bir döneme giren ülkeler, artık savaşmak istemeyen halkın ekonomik olarak refah istediği yönde ayaklanmalarını dikkate almak zorunda kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan birikim modelinin bir sonucu olarak, merkez'in sanayileşmiş ülkeleri, 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren durgunluk ile enflasyonun bir arada yaşandığı yoğun bir krize (stagflasyon) mâruz kalmıştır. Bir başka ifade ile, toplumsal tavırlar ve kendini bu tavırlara göre düzenleyen siyasi mekanizmalar değişmeye başlamıştır. Bu durumda, söz konusu krizin aşılmasını ve kapitalizmin kendini yeniden üretmesini mümkün kılacak farklı bir paradigmanın oluşturulması gerekmektedir (Aydın, 2000:13-26). Buna ilaveten, savaş sonrası dönemde gündeme gelmeye başlayan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) gibi neo-liberal kurumlar ile birlikte Hizmet Ticareti Genel Antlaşması (GATS), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) gibi ulus-ötesi uygulamalar piyasaların serbestleşmesini sağlayarak uluslararası sermaye ve ticaretin önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmayı amaç edinmişlerdir (Çımrın, 2009: 195-204).

Dünya yeni bir döneme girerken soğuk savaşın başlaması ve ülkelerin silahlanma çabalarını ekopolitiğe aktarması küresel sistemi değiştirmiştir. Küreselleşme ile harekete geçen dinamiklerin neler olduğu sorgulandığında karşımıza neo-liberal politikalar çıkmaktadır. 1960'lar ile başlayan küreselleşme aslında neo-liberalizmin kapılarını açan bir anahtar olarak nitelendirilmektedir.

Klasikleri, Neo-Klasikler onları da Keynesyen görüş takip etmiş son olarak liberal düşüncenin gerçekleşmesi ve zaman içerisinde gelişmesi ile Neo-liberal iktisadi düşünce sisteme egemen hale gelmiştir. Serbest ticaret ekonomisi ve dost düşman kavramlarının bir kenara bırakılması ekonomik rekabeti beraberinde getirmiş, ülkeler artık silah ve savunma yatırımlarından daha fazla ticaret savaşlarına yönelmeye başlamıştır. Küreselleşme sayesinde ekonomi hızla şekil değiştirirken iç piyasa ekonomisinde de değişikliğin zorunlu kılındığı bir dönemde Türkiye de gerekli adımları atmış ve Neo-liberal sistemi benimseyen uygulamalara gitmeye başlamıştır. Ancak diğer yandan, küreselleşme süreci ulus devletlerin iç ekonomik politikada karar alma süreçlerindeki takdir yetkisini de ortadan kaldırmaktadır.

Neo-liberalizmin getirmiş olduğu sonuçlar, finans piyasalarının dolaşım serbestliği ve özelleştirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Neo-liberal iktisat politikalar ve uluslararası ekonomi bağıntısı özelleştirmeler çatısında birleştirilerek Türkiye örneği üzerinden devam edilmiştir. Bu husus çalışmanın sorunsalı açısından oldukça önem teşkil etmektedir.

ÖZELLEŞTİRMENİN TANIMI, DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Özelleştirmenin ekonomi, işletme, hukuk, politika gibi bilimlerin ilgi alanına girmesi sebebiyle farklı şekillerde tanımları bulunmaktadır (Eroğlu, 2001: 7). Hukukun kapsamında olan özelleştirmede yönetim şekillerinin ve usullerinin değiştirilmesi önem arz etmekte iken iktisat kapsamında ise mülkiyetin özelleştirilmesi önemli olmaktadır. Dar anlamda özelleştirmeyi, "mülkiyeti ve yönetimi kamuya ait olan iktisadi üretim birimlerinin özel sektöre devri" (Osmanoğlu, 2010: 11) olarak tanımlamak mümkündür. Geniş anlamda özelleştirme, "kamuya ait mal varlığının ya da para ile ölçülebilen kamu kaynaklarının özel mülkiyete aktarılması olarak tanımlanmaktadır" (Yavilioğlu vd., 2010: 16). Bu açıdan bakıldığında mülkiyetin veya yönetimin değişmesinden daha fazlasını içermektedir. Devletin ekonomik alanda yapılan düzenleme ve kontrollerini azaltması da bir özelleştirme yöntemidir (Tandırcıoğlu, 2002: 198). Kısacası özelleştirme uygulamaları, devletin

piyasadaki faaliyetlerini azaltması, bu faaliyetleri özel sektöre bırakması, kamuya ait kaynakları topluma en iyi şekilde sunabilmesi açısından önemlidir.

Özelleştirmenin tarihi gelişimine bakıldığında, bilindiği üzere klasik iktisadi düşünce, devletin ekonomik düzene müdahale etmemesi gerektiğini savunmaktadır. Çünkü klasik iktisadi düşüncede devletin ekonomik sistemin işlemesine katkı sağlamayacağı aksine zarar vereceği ve devletin ekonomik problemleri çözmesi konusunda yetersiz kalacağı belirtilmektedir (Uzun, 2015: 2). Ancak, 1929 tarihinde ABD’de gerçekleşen Büyük Buhran, uygulanmakta olan liberal uygulamaların sorgulanmasına neden olmuş, bu da devletin aktif rol almasını savunan Keynesyen politikaların doğmasına sebebiyet vermiştir. 1940’lı yıllarla birlikte kamu iktisadi teşebbüslerinin sayısında artış meydana gelmiştir. Bunun neticesinde devletlere yüklenen sorumluluklar artmıştır (Ulusoy ve Bolu, 2017:6). 1950-1970 yılları arasında sosyal devlet anlayışı benimsenmesiyle birlikte yaşanan ekonomik gelişmeler, devletin ekonomik yaşama geçmesini sağlamıştır.

Küreselleşme olgusu ile kamuya ait iktisadi teşekküllerin özelleştirilmesi, çoğu ülkede 1980 ve 1990 yıllarında önem kazansa da ülkelerin süreci ve gerekçeleri aynı olmamaktadır (Eminer, 2017:107). 1970’li yıllardan itibaren kamu açıkları artmış, enflasyon ve işsizlik oranları yükselmiştir. Buna ilaveten verimlilik düşmüş, yatırımlar azalmış, teknolojik gelişmeler yavaşlamış, iç ve dış borçlar ise büyük boyutlara ulaşmıştır (Ekin vd., 1999:23). Gerçekleşen petrol krizleri, gelişmiş ülkelerde meydana gelen ekonomik sıkıntılar, gelişmekte olan ülkelerin ithal ikameci sanayileşme anlayışıyla, gelişmişlik farkını daha da büyütüştür. Ülkelerin yaşadıkları bu krizi çözebilmek adına uygulamaya çalıştıkları özelleştirme faaliyetleri dünyanın gündemi haline gelmiş (Yılmaz, 2017: 917) ve bu özelleştirme faaliyetleri Keynesyen politikaların, kamu girişimi ve müdahalelerinin sorgulanmasına neden olmuştur.

ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dünyada özelleştirmeyi uygulayan ülkelerin farklı öncelik ve gerekçeleri bulunmaktadır. Gelişmiş ülkeler için özelleştirme, kamuya ait finansman açıklarını azaltmanın, ekonomik etkinliği ve rekabeti artırmanın aracı; gelişmekte olan ülkeler için ise büyümeyi hızlandırmanın, kamudaki yapısal dengesizlikleri düzeltmenin ve enflasyonu düşürmenin aracı olarak sunulmuştur (Coşkun, 2017: 85). Dünya’da özelleştirme uygulamaları açısından özelleştirmede, kamu işletmeciliğinin en az olduğu ülke ABD’dir ve özelleştirme ABD ekonomisinde genel ve yerel düzeyde uygulama alanı bulmuştur. ABD’de özelleştirme, Başkan Reagan’ın kurduğu Federal Mülkiyeti İnceleme Teşkilatı ile 1982’ de başlamıştır. ABD’de kamu mülkiyeti fazla olmadığı için diğer ülkelere nispeten daha az özelleştirme faaliyeti gerçekleşmiştir. ABD’de Reagan döneminde uygulanan Neo-liberal politikaların amacı devletin ekonomi üzerindeki rolünü azaltmaktır (Görkem, 2009:135). Meksika’da özelleştirme programları 1983 yılında IMF stabilizasyon programı çerçevesinde Başkan De La Madrid döneminde uygulanmaya başlanmıştır. Meksika’da özelleştirmenin amacı, yapısal değişim değil dış borç, ödemeler dengesindeki olumsuzluklar ve fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Meksika da özelleştirme uygulaması, 1988’e kadar bütçeye ait açıkları azaltmak ve küçük işletmelerin tasfiyesini sağlamak amacıyla uygulanmıştır (TÜSİAD, 1993:3). Brezilya, yapmış olduğu özelleştirmelerle dünyada en çok yabancı sermaye çeken ülkeler arasına girmiştir. Brezilya, 1990’lı yıllarda liberalizasyon politikaları uygulamış, yapılan özelleştirme ve doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde önemli kazançlar sağlamıştır (Karagöz, 2009: 4). Aşağıda özelleştirme gerekçeleri ekonomik, mali, sosyal ve siyasal olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

Özelleştirmenin Ekonomik Çerçeve Değerlendirilmesi

“Özelleştirmelerin amacı serbest piyasa mekanizması içinde, işletmelerin devletten daha etkin çalıştırılacağı varsayımına dayanmaktadır” (Güney, 2013: 316). Özelleştirmenin ekonomik amaçları, serbest piyasa şartları içinde özel kesimin, kamu işletmelerinden daha aktif ve dolayısıyla verimli çalıştığı varsayımına dayanmaktadır. Ekonomide serbest rekabet kuralları uygulanırsa hem tek tek işletmeler üzerinde hem de tüm ekonomide etkinlik ve verimlilik sağlanmış olur. Bu hususlar ise toplumun gelirinin maksimum olmasını sağlayabilir (Karluk, 1994: 8). Pareto Optimumu denilen bu durumun gerçekleşmesi için, piyasaya konu olan mal ve hizmetlerin özel kesim tarafından üretiminin sağlanması gerekmektedir. Devletin fiyatlandırması yerine piyasa mekanizmasının oluşturacağı fiyatlandırma, maliyetlerin aşağı çekilmesi, genel fiyat seviyesinin düşmesi ekonominin dengeli büyümesini de sağlayacaktır (Küçükaksoy, 2006: 366). Bununla birlikte piyasa ekonomisi vasıtasıyla sermaye birikimi ve kalkınma sorunları da çözüme ulaşacaktır. Buna ilaveten ekonomik amaçlar arasında, işletmelerin verimliliğini ve etkinliğini artırması, sermaye piyasalarının gelişimini sağlamak, ülkeye doğrudan veya dolaylı yabancı sermaye girişi sağlamak ve kamu kesiminde görülen gizli işsizliği ortadan kaldırmak gibi amaçları da bulunmaktadır.

Özelleştirmenin nihai gerekçesi kamunun piyasadaki rolünü küçültmek ve böylelikle ekonomik sistemin, piyasa koşullarına devredilmesinin yanında mali, toplumsal ve siyasal değişimler sağlamaktır. Yatırım, üretim, istihdam gibi kararlar alınırken özel kesim ekonomik faktörlere kamu kesimi ise piyasa dışındaki faktörlere ve politik uygulamalara dayalıdır. Bu yüzden KİT'lerin fiyat ve nitelik yönünden piyasa sinyallerine duyarlı olmamaktadır (Tandircioğlu, 2002: 198-226). Bunun başlıca nedeni KİT'lerin tekeli bir yapıya sahip olması dolayısıyla herhangi bir zararla karşılaşmamasına, karşılaşsa dahi bunu bütçeden telafi edebilmesine imkân sağlayan olanaklarının bulunmasındandır. Bu durum KİT'leri iflas tehlikesi sorunuyla karşı karşıya bırakmamaktadır. Bu yüzden KİT'lerin piyasa paylarını kaybetmemek için niteliği arttırmak, maliyeti düşürmek gibi tedbirler alma zorunlulukları bulunmamaktadır. Özel firmaların temel amacı, kâr maksimizasyonu olmakla birlikte kaynak israfında daha dikkatli, mal ve hizmet üretiminde daha etkin olmaktır (Eroğlu, 2001: 8). Ancak KİT'lerin birden çok amacı bulunmaktadır ve kâr maksimizasyonu bunların içinde zayıf olanıdır. Bunlar, özel teşebbüsün eksikliğini doldurmak, az gelişmiş bölgeleri iyileştirmek, fiyat istikrarını sağlamak, yaşam düzeyinin dengeli bir seyirde izlenmesine olanak sağlamak, ekonomik malların üretimini sağlayarak istihdamı arttırmak, ekonomik gelişimi desteklemek, dış ülkelere olan bağımlılığı düşürmek, devlete kaynak sağlamak, kazanç elde etmektir. Kamu kesimi, özel şirketler gibi sadece ticari amaç taşımadıkları için kamu kesimleri, özel sektörün karşı karşıya olmadıkları ilave maliyet unsurları yüklenmekte ve böylece rasyonellikten uzaklaşmaktadırlar (Bayraktutan, 2010:25).

Özelleştirme gerekçeleri açısından özelleştirmenin lehinde ve aleyhinde birçok farklı görüş bulunmaktadır. Özelleştirmenin lehindeki görüşlere göre; özelleştirme ekonomide verimlilik ve etkinliği artıracak, piyasa güçleri daha iyi çalışacak, ekonomide bir hızlandırma yaratacaktır. Sermaye piyasası daha hızlı bir şekilde gelişecektir. Sınai mülkiyet daha geniş bir tabana yayılacak, KİT'lere daha az transfer yapmak suretiyle bütçe açıkları daraltılabilecek, iktisadi devlet teşekküllerinin tekeli uygulamalarına son verilecektir. Özellikle işsizlik oranının çok yüksek olduğu birçok ülkede üretim tekniği belirlenirken ekonomik ilkelere çok istihdamın artması amacına uygun olarak rasyonel olmayan bir şekilde emek yoğun üretim tercih edilmektedir (Bayraktutan, 2003: 5). Özelleştirme sayesinde işçiliğin üretkenliği artırılabilecek, endüstride kamu kesimi ve özel kesim istikrarı sağlanacaktır. Yerli ve yabancı yatırımlar sebebiyle ulusal ve uluslararası ekonomik ve politik ilişkiler geliştirilecek, hükümetin gelirleri artırılabilecek ve mevcut sermaye daha iyi kullanılmak suretiyle kârlılık artırılabilecektir. Bilgi toplumunun oluşturduğu esnek üretim yeni teknolojilerin ve üretim yapısının bölünebilirliği, piyasaların daha dinamik ve rekabetin sağlıklı işleyebileceği ortamlara yol açmıştır. Bundan dolayı bu

sektörlerde rekabetin gelişmesi ve verimlilik kavramının ön plana çıkması daha önce kurulmuş olan kamu işletmelerinin özelleştirilmesini gerekli kılmıştır.

Özelleştirme uygulamalarının bir takım sakıncaları vardır. Örneğin, özelleştirilen kuruluşlar, ortakların gelirlerini artırma yolunda kâr politikası izleyeceklerinden, yeterli rekabetin olmadığı durumlarda tüketicinin faydası olumsuz yönde etkilenebilir. İstihdam oranının yüksek olduğu kamuya ait teşebbüslerin özel kesime geçmesi ile işsizlik artacaktır. Özelleştirme ile çalışanlara düşük ücret verilmesi (aşgari ücret), sosyal ve prim gibi haklarının verilmemesine yol açarken bu durum çalışanların gelir düzeyini olumsuz etkilemektedir. Özelleştirme ile şirketlerin mali ve ekonomik yapıları yeniden düzenlenmeye çalışılmaktadır. Ancak bu düzenlemeler örneğin, muhasebe hesap sisteminin yeniden düzenlenmesi uzun zaman almakta ve çoğu zaman özelleştirmenin etkisini yavaşlatmaktadır (Atasoy, 1993: 189). Bu da özelleştirmeden beklenen faydayı azaltmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde gelişmiş bir sermaye piyasası bulunmaktadır ve halkın sermaye piyasasına yatırım yapma alışkanlığı vardır. Bu durum özelleştirmenin aleyhine görüş oluşmasına neden olmaktadır. Şöyle ki bu ülkelerin büyük dış borçları yoktur ama gelişmekte olan ülkelerde durum farklıdır. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde sermaye piyasası yeterli olmamakla birlikte gelişmemiştir ve büyük ihracıları gerçekleştirebilecek bir kapasiteleri de yoktur. Söz konusu ülkeler, büyük dış borç yükü altındadırlar. Bu dış borç yükü ise faiz ödemeleri nedeniyle büyük ölçüde bütçe açıklarına dönüşmektedir. Özelleştirme ile devlette tekelleşmenin kırılması amaçlanır. İşletmelerin amaçlarının kâr maksimizasyonu olması nedeniyle, piyasada tek olma avantajını sağlayarak bu durumu kötüye kullanma ihtimali bulunmaktadır. Tekelin olması durumunda, özelleştirmeyle birlikte tüketicilerin yaşam standardında düşüş meydana gelecektir (Uzun, 2015: 3). Büyük oranda işgücü çalıştıran KİT’lerin şirketlerin mülkiyetine geçmesiyle birlikte istihdam oranlarında düşüş meydana gelecektir. Katma değer yaratmayan çalışanların maliyetini taşımak istemeyen özel kesim, çalışanları çıkartma yolunu tercih edecektir (Güngör, 2012: 104). Bunun neticesinde işsizlik problemi büyüyecektir. Bütün bu hususlar özelleştirmenin olumsuz yönü olarak kabul edilmektedir.

Rekabet ortamının olmadığı bir piyasaya, tekel veya oligopol konumunda olan işletmeler sahip olmaktadır. Bu da kaynak kullanımı ve dağılımında etkinliğin sağlanamamasına ve verimliliğin düşmesine sebep olmaktadır. Bunların ortadan kaldırılmaması neticesinde sadece KİT’lerin özel kesime geçmesi ile piyasa ekonomisi işlerlik kazanamamaktadır. Dolayısıyla piyasa işlerliğinin koşulu kamu kuruluşunun özelleştirilmesi değil, tekelleşmeyi ve oligopolleşmeyi ortadan kaldırmak ve piyasa ekonomisine uygun bir disiplin oluşturmaktır. İşletmelerin, piyasada başarılı olması için maliyetlerini düşürmesi ve çağın gereklerine uygun hizmetin sağlanmasına yönelik yeni ve modern teknolojileri oluşturmaları önemlidir (Alpaslan, 2014: 431).

KİT’lerin verimliliği yükseltecek teknolojik gelişmeleri takip edememesi, politik çıkar amacı ile takip edilen istihdam politikası sonucu emek maliyetinin yükselmesi ve benzeri sebeplerden dolayı kamu sektöründe ortalama verimlilik genellikle özel sektörden düşük olmaktadır. KİT’lerin düşük verimlilikle çalışmaları ekonomiyi bir bütün olarak olumsuz etkilemektedir (Çelebi, 1995:416). Bundan dolayı verimlilik düzeyini yükseltecek tedbirler ile beraber kamu sektörünün ekonomideki payının daraltılması da ekonomide verimliliği artırıcı etki meydana getirecektir. Bunlarla birlikte, kamu sektöründe bulunan işletmelerde prodüktif çalışanlar olduğu gibi özel sektör işletmeleri içinde de verimsiz olarak çalışanlar mevcuttur. İşletmelerin verimliliği açısından kamu ya da özel kesime ait olmasının önemli olmadığı bunun aksine rekabet ortamında çalışıp çalışmadıklarının belirleyici ve önemli olduğu söylenebilir.

KİT’lerin hisselerinin devri ile özelleştirilmesi, yeni ve çok sayıda yatırımcının ortaya çıkmasını sermaye piyasası aracılığı ile bir ekonomide fon fazlası olan kesimlerin fon eksikliği olan kesimlere etkin

bir biçimde aktarılmasını sağlamaktadır. Böylece ekonomide fonların atıl kalmasının önüne geçilecek ve atıl tasarrufların alt yapı yatırımlarına aktarılması mümkün olup ekonomi canlanacaktır. Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde sermaye piyasasında menkul kıymetlerin yetersizliği söz konusudur. Özelleştirme uygulamasıyla birlikte KİT hisse senetlerinin ihracı ile bu hususun önüne geçilecektir. Ayrıca, sermaye piyasasına işlem yapmayan yatırımcıları yönlendirerek kaynak sağlanması amaçlanmaktadır (Aşan, 2016: 45).

Özelleştirme, gelir dağılımındaki adaletsizliğin düzeltilmesi ve sermayenin geniş kitlelere yayılması açısından tek başına yeterli olmayıp bu konularda hükümetlerin de doğrudan müdahale etmesine imkân tanımaktadır. Özelleştirme ile sağlanan avantajlarla KİT'lerin ait hisselerin personele, ortaklara verilmesi gelirin aktarılmasını beraberinde getirecektir. Böylece özelleştirme ile gelir dağılımının dengesiz olduğu ülkelerde gelir dağılımı iyileştirilecek ve sermayenin tabana yayılması sağlanmış olacaktır.

Siyasi bir takım amaçlar yüzünden gizli işsizlik artmaktadır. Bunun sebebi ise ihtiyacın çok üzerinde işgücünün istihdam edilmesidir ki bu da kamuya mali yük getirmektedir. Ayrıca, politik tercihler sebebiyle KİT'lerin çalışanların atanmasında liyakat ölçütüne uymamaları personelin uzmanlaşmaması sorununun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özelleştirme ile birlikte kısa vadede işsizlik oranında artış meydana gelmiş olsa da, özelleştirme aracılığıyla elde edilen gelirle yatırımların yapılması şartıyla istihdamda artış sağlanacak, işsizliğin yarattığı olumsuzluk azaltılacaktır.

Devletlerin büyük ekonomik krizlere düştüğü dönemlerde, gelir elde etmek amacıyla özelleştirmeye ihtiyaç duydukları görülmektedir. Devletler, doğrudan ve dolaylı olmak üzere özelleştirmelerden iki türlü gelir sağlarlar. Bunlar, sahip oldukları iktisadi nitelikteki işletmeleri ve mal varlıklarını satarak doğrudan elde ettikleri gelir, sundukları bazı hizmetlerin üretimini özel kesime devrederek dolaylı olarak elde ettikleri gelirleridir.

Özelleştirmenin ekonomik amacından bir diğeri, ülkeye yabancı sermayenin girmesini sağlamaktır. Yabancılar için yatırımlar dolaylı ve dolaysız yatırımlar olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Yabancı sermayenin ülkeye girişi, uygun şartların tesis edilebilmesi için KİT'lerin özelleştirilmesiyle ve piyasa mekanizmasının etkin hale gelmesi ile mümkün olmaktadır. Bu şartlar altında özelleştirme yöntemine bağlı olarak yabancı sermaye ya dolaylı (hisse senedi satın alma) ya da dolaysız (blok satın alma) yatırımlar şeklinde ülkeye girecektir. Ayrıca, piyasa mekanizmasının etkinleştirilmesi ile birlikte yabancı sermaye yeni dolaysız yatırımlar gerçekleştirecektir. Bu durum ödemeler dengesine olumlu yansıtacak, teknolojik yenilikler sayesinde kamuya ait teşebbüslerin verimliliği artacak, piyasanın da gelişmesiyle yabancı girişimciler, yeni yatırım alanlarına yöneleceklerdir. Ekonomilerin üretim maliyetlerinin düşürülmesi, işyerlerinin teknolojik değişimlerle birlikte ihracata yönelmesi, özelleştirmeye olan eğilimleri hızlandırmaktadır. Yoğun istihdam baskısında kalan, geri kalmış bir teknolojiyle iyi işlemeyen kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, uluslararası ticarete liberalleşmenin temel unsuru olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yabancı sermayenin katkısıyla KİT'lerin verimliliğini arttırmak da mümkün olmaktadır.

Özelleştirmenin Mali Çerçeve Değerlendirilmesi

Birçok ülkenin ekonomik anlamda karşılaştığı önemli sorunlardan biri de mali açıdan kaynak sıkıntısının gerçekleşmesidir. Uluslararası finans kuruluşlarından yeteri kadar kaynak bulunamaması veya bu kaynakların çok maliyetli olması, mali kaygıların artmasına neden olmaktadır. Devlet gerekli yasal düzenlemeler yaparak, mülkiyet hakkını ve yapılan sözleşme şartlarını belirleyerek, bürokratik açıdan engelleri azaltarak işlem maliyetini azaltmaktadır. Aksine iyi yönetilmeyen bir devlet, ihtiyaçları karşılamayan yasal çerçeve, iyi işlemeyen bir bürokrasi ve yolsuzluklar nedeniyle işlem maliyetini

arttırır. Özelleştirme sayesinde iktisadi faaliyetler devletin dışında yapılacağından işlem maliyetlerinden kurtulmak da mümkün olabilir. Özelleştirmenin gerçekleşmesine yönelik üç mali amaç vardır. Birincisi, kamu kesimine gelir getirmek ve kamu açıklarının düşürülmesinde özelleştirmenin kullanılması ikinci amaç, KİT’lerin borçlanmasının azaltılması ve son olarak da özelleştirilen kuruluşlardan alınacak gelir ve kurumlar vergisiyle birlikte vergileme yapısının dolaylı vergilerden dolaysız vergilere dönüştürülmesidir (Soyak, 2010: 189).

KİT’lerde zarar meydana geldiğinde bu zarar genel olarak bütçeden finanse edildiğinden bütçe açıkları meydana gelmektedir. Bütçeye ait açıkların artmasıyla enflasyonda ve faiz haddindeki artış şeklinde makroekonomik sorunlar yaşanmaktadır. Bütçenin kısıtlı olması durumunda, KİT’lerin özelleştirilmesiyle birlikte bütçenin gelirlerinde iyileşme sağlanacaktır. Kamuya ait kuruluşların monopol şeklinde olmaları, üretimlerinde etkinliğin azalmasına neden olabilir. Piyasada rekabet ortamı olmadığı için böyle bir durumda üretilen ürünlerin ve hizmetin maliyetleri, aşırı yükselmekte bu durum ise hazineden yardım alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Kamuya ait teşebbüslerinin özelleştirmeyle birlikte, hazinenin yükünde azalma meydana gelecek ve böylelikle, enflasyonla mücadeleye de katkı sağlanacaktır (İnan, 1989: 135).

Ekonominin canlılık kazanmasıyla birlikte, tüketicilere daha ucuz , kaliteli mal ve hizmet sunulabilir. Özelleştirme ile birlikte mal ve hizmetleri piyasa taleplerine uygun çeşitlilik ve sayıda üretmek konusunda karar verme yetkisine sahip olunacağından, tüketicinin tercihleri en uygun düzeyde karşılanacaktır. Özelleştirilen kamu kuruluşlarının hisselerini satın alması ile yatırımın gelirine ortak olan birey, mülkiyete de ortak olacaktır. Merkeziyetçi yapı, bürokratik ve başka engeller nedeniyle teknolojilerini yenileyemeyen KİT’ler, özelleştirme ile faaliyetlerini daha etkin gösterebilecek, yaşamlarını uzatabilecek ve değişen konjoktüre uyum gösterebileceklerdir.

Özelleştirmenin Sosyal ve Siyasal Çerçeve Değerlendirilmesi

Özelleştirmenin sosyal ve siyasi amaçları, toplumsal refahın sağlanması ve yolsuzlukların önlenerek demokratikleşmenin sağlanmasıdır (Ulusoy ve Yılmaz, 2017: 9). Özelleştirmeyle birlikte piyasadaki kaynaklarda en uygun dağılımın sağlanmasıyla refah seviyesi de yükselebilir. Yine özelleştirmeyle işletmelerin kazanç ve hisselerinin belirli kesimlerde kalmayıp tabana yayılmasıyla gelir dağılımında da adalet sağlanabilir. Diğer taraftan özelleştirme, kamunun ekonomik ve siyasi hayattaki yerinin yeniden yapılanmasına olanak sağlamaktadır (Sezgin, 2010: 157). “Neoliberal akım, mülkiyetin tabana yaygınlaştırılmasının, demokratikleşme anlamına geleceğini, fertlerin politik anlamdaki özgürlüklerinin ancak özel mülkiyet sahipliğine bağlı olarak gerçekleşebileceğini savunmaktadır” (Osmanoğlu, 2010: 17).

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin birçoğunda servet dağılımında dengesizlikler görülmektedir. Bu dengesiz dağılım az gelişmiş ülkelerde daha fazladır. Bu durumun en önemli nedeni, gelir dağılımındaki adaletsizliktir. Yüksek oranda kâr dağıtımını yapabilecek durumda olan KİT’lerin halka açılması dengeyi sağlamada önemli bir yol olarak görülmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı lehlerine düzeltilecek olan kesimler, halka açılacak KİT’lerin hisselerini satın alabilecek gelir düzeyine sahip olmadığından halka satışlar başarılı olamamaktadır. KİT’lerin ekonomik faaliyetler içinde payının azaltılması, kamuya ait malların usulsüz bir şekilde kullanımının önüne geçilmesi, kamu kesiminin ekonomide tekelleşmesinin ortadan kaldırılması ve piyasada rekabet ortamının yaratılması, özelleştirmenin siyasi amaçlarındandır. Özelleştirmeyle birlikte özel kesim, kamunun ürettiği bir kısım malların üretimini gerçekleştirince, kamunun iş yükü hafifletmekte ve kamusal mal (diplomasi, adalet, sağlık, savunma, eğitim, altyapı, vb.) üretebilecek duruma gelmektedir. Özelleştirme ile beraber özel kesimin eline geçen işletmelerin kâra geçmesiyle vergi gelirleri artmakta ve kamu kesimin borçlanma gereği azalmaktadır.

Özelleştirme ile kamuya ait tekellerinin kaldırılması amaçlanmaktadır. Kamunun piyasadan çekildiği bir alanda KİT hisseleri geniş kitleler yerine az sayıda özel kişi ve şirketin elinde toplanabilmektedir. Tekel durumuna bir takım sınırlamalar getirilmemesi durumunda, özelleştirme sonucu tüketici kitlelerin zarar görmesi sonucu ile karşılaşılabilir (Güney, 2013: 317). KİT'lerin kamu hizmetini sağlamaya yönelik ve kâr amacı ile hareket etmeyen faaliyetleri de bulunmaktadır. Ancak özelleştirilmesi sağlanan bir kuruluşun ise kâr amacı ile hareket etmemesi mümkün değildir. Özelleştirilen kuruluş, kaynakları ve kapasiteyi daha verimli kullanacak ancak kamu yararı daha az göz önünde bulunduracaktır. Bu yüzden devletin KİT'ler aracılığı ile yaptığı toplumsal amaçlı kamu hizmeti özelleştirmeye nazaran daha yararlı olacaktır (Kardeş ve Güzel, 1995: 16).

1980 ÖNCESİ VE 1980 SONRASI TÜRKİYE'DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARI

Türkiye Cumhuriyeti, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşlarının olumsuz etkileri yüzünden var olan kıt kaynakları kullanmış, bu ise ekonomik anlamda dar boğazların yaşanmasına neden olmuştur. Kurtuluş Savaşı akabinde Düyun-u Umumiye'den alınan borçlar, bunun yanı sıra tarım ülkesi iken üretimde yaşadığı sorunlar, Türkiye'yi dışarıya bağımlı bir ülke haline getirmiştir. 1923 yılında İzmir'de düzenlenen İktisat Kongresi'nde, ülkede yaşanan ekonomik problemleri çözmek ve ülkenin kalkınmasını hızlandırmak için toplanılmıştır. Bu kongrede özel sektörün ön planda tutulacağı ekonomik bir modelin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır (Kayıran ve Saygın, 2019:28). Bu süreçte kamunun piyasaya müdahale etmemesini savunan liberalizme geçiş politikaları kabul görmeye başlamıştır. Özel sektörün daha güçlü olabilmesi için kurulan Türkiye İş Bankası ve Sanayi ve Maadin Bankası, özel kesimin ihtiyacı olan krediyi karşılama ve sınai işletmeler oluşturularak ticari işlemler yapmak için kurulmuşlardır. Sanayi ve Maadin Bankasının bankacılıkta başarı göstermemesi yüzünden finans görevi Türkiye Sanayi ve Kredi Bankasına, ticari görevleri ise 1932 yılında kurulmuş olan Devlet Sanayi Ofisine devredilmiştir. Ancak, bu iki kuruluş da etkinlik sağlayamaması yüzünden kapanmıştır. Akabinde 1933 yılında Sümerbank kuruluşu gerçekleşmiştir. Özelleştirme ile ilgili hükümler ilk olarak Sümerbank'ın Kuruluş Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla 1938'de çıkartılan 3460 sayılı Kanunda özelleştirme ile ilgili uygulamaların yapılmasına, KİT'lerin limited veya anonim şirket olarak kurulabilmesi ve nama yazılı hisse senedi çıkarılabilmesine imkân tanınmıştır (Serin, 1982: 14). Ancak, 3460 sayılı Kanun'la özelleştirme ile ilgili kanunlarla çalışma yapılmasına rağmen uygulama kısmı başarılı olamamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan ekonomik problemler, 1945 yılıyla birlikte çok partili hayat geçiş süreçleri devletin ekonomik hayata müdahale edip etmemesi konusunu gündeme getirmiştir. Ancak bu yıllarda özelleştirme ilgili çalışmalar gerçekleşmemiştir.

1964 yılında KİT'in kuruluşlarını yeniden düzenleyen 440 sayılı Kanunla (TBMM, 1967: 461) kamuya ait kuruluşların kaynak bulma konusundaki sorunlarının çözülmesi üzerine adımlar atılmış olsa da birtakım ekonomik ve politik sebeplerle KİT'ler için yeni kaynaklar bulunamamış aksine bu kuruluşlar var olanların tükenmesine neden olmuşlardır. 1970'li yıllardan sonra bu kuruluşların yatırım programlarının büyümesi ve bunlar ile ilgili borçlar yüzünden KİT'lere ait öz kaynak dengesinde bozulmalar ortaya çıkmıştır. KİT'lerin kaynaklarını fiyat, gelir ve işsizlik sorunlarını çözmek için kullanması, daha verimli alanlarda faaliyet göstermesine engel teşkil etmiştir. Bu durum Türkiye'yi ekonomik anlamda zor duruma düşürmüştür. 1980 öncesinde bir kısım kanuni düzenlemeler yapılmış ancak özelleştirmeyle ilgili programlar uygulanamamıştır.

1980 sonrasında KİT'in uyguladığı programlar, kamunun piyasaya müdahale etmemesi şeklinde gerçekleşmiş, 24 Ocak Kararlarıyla ekonomik anlamda bir takım tedbirler alınmış ve bu süreç piyasa ekonomisine geçişi hızlandırmıştır. 24 Ocak Kararlarında, KİT'lerin ekonomideki yükünün azaltılmasına yönelik önlemler, devlete ait bu kuruluşların belirli bir süre sonrasında özel sektöre

devredilmesi, yabancı yatırımcıların ülkeye girmesini sağlamak gibi maddeler yer almaktadır. 24 Ocak Kararları ile birlikte KİT’lerin kâr oranlarında yükselmeler meydana gelmiştir. Ancak bu durum, KİT’lerin üretimini yaptığı mal ve hizmet fiyatlarının yükselmesi ve bu işletmelerde çalışan sayısının düşürülmesi ile meydana gelmiştir. Bu ise KİT’lerdeki kârlılığın verimlilikten kaynaklanmadığını göstermektedir.

Özelleştirilme ile ilgili programlar, Anavatan Partisinin 1983 yılında yönetime gelmesiyle hızlanmıştır. Devlete ait kuruluşların özel kesime devredilmesi ve tekel durumuna son vermek adına alınan kararlar parti programında önemli yer tutmuştur. Bu amaçla, 1984 yılında çay tekeli, 1991’de sigara üretimi ve dağıtım tekeli, 1995 yılında da şeker üretimi ve dağıtım tekeline son verilmiştir. Anavatan Partisi, 1984 tarih ve 2983 sayılı Kanunıyla kurulan Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresinin özelleştirilmesine yönelik çalışmalar yapmıştır. 2983 sayılı Kanun’un arkasından aynı şekilde 1984 yılında 233 sayılı KHK’nın kabulü ve 1986 yılı içinde özelleştirme ile ilgili 3291 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle özelleştirmeye ait yasal sürece devam edilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı 1985 Yılı Programı’nda, KİT’lerin hisselerinin halka sunulması ve işletme hakkının devri hususunda düzenlemeler yapmıştır. DPT tarafından özelleştirme ile ilgili çözümler sunmak için gerçekleştirilen ihaleyi kazanan Amerikan Morgan Bank firması, yapmış olduğu çalışmalar sonucunda Türkiye’deki amaç ve programlara ilişkin çözümler içeren plan hazırlamış ancak, Türkiye’nin şartlarına uymadığı için kabul görmemiş ve yürürlüğe konulamamıştır. Altıncı Beş Yıllık (1990-1994) Kalkınma Planında da yine özelleştirme politikalarına değinilmiş; KİT’lerde ekonominin verimliliğini arttırmak ve sermayeyi tabana yaymak için özelleştirme politikalarının hızlı bir şekilde uygulanması kabul edilmiştir. KİT’lerin özelleştirme gerekçeleri her ne olursa olsun konunun temelini esas itibarıyla politik tercihlerin oluşturduğunu belirtmek mümkündür (Sedef, 1989: 15).

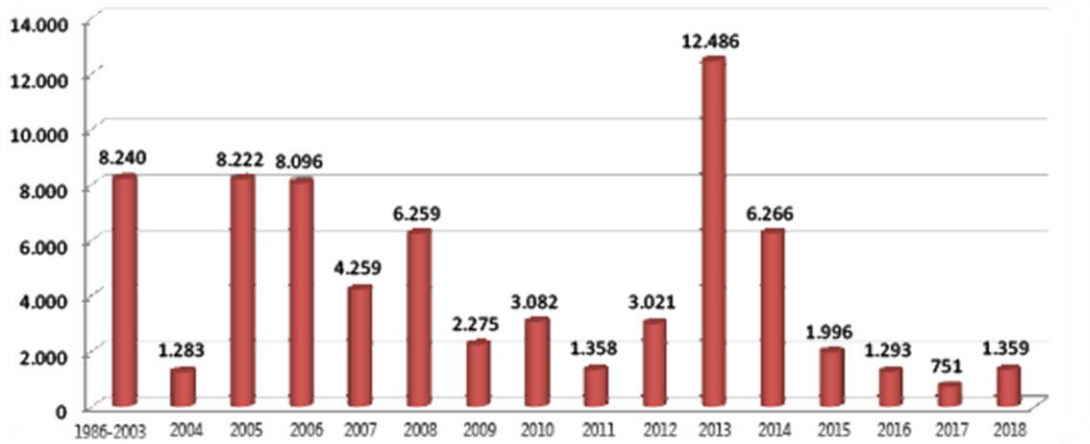
Tansu Çiller’in Başbakanlığında oluşturulan hükümet politikalarında özelleştirmeye ilişkin düzenlemeler yapılmış, KİT’lerin, bağlı ortaklarının ve iştiraklerin özelleştirilmesi, zararı süreklilik arz eden kuruluşların kapatılması ve özelleştirme uygulamaları ile işsizlik problemlerinin çözümünü sağlamak için erken emekliliğin, tazminatların ve iş düzeninin tekrar revize edilmesini sağlamak adına kararlar alınmıştır. Kamunun ekonomik faaliyetlere olan etkisinin azaltılması için özelleştirme ile bu işletmelerin personele, halka, yerli ve yabancı yatırımcılara devri sağlanmaya çalışılmıştır. 1994’te Sümerbank ve Etibank’ın özelleştirileceği, Emlak Bankın ise halka satışının yapılacağı belirtilmiştir. 24 Kasım 1994 tarihinde 4046 sayılı Kanun ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Özelleştirme Yüksek Kurulu’nun kurulması Türkiye’deki özelleştirme uygulamalarında adımlar atıldığını göstermektedir.

Özelleştirme çalışmalarının başladığı 1985’den 2017 yılına kadar kapsamda bulunan kuruluşların büyük bir kısmının özelleştirme işlemleri tamamlanmıştır. KARDEMİR’ in özelleşmesi ile sanayicilere ve çalışanlara bedelsiz olarak devri ile ilgili gider tasarrufu uygulaması yapılmıştır (Atalay ve Demirel,2001: 101-107). NETAŞ ve TOFAŞ’taki kamuya ait hisselerin uluslararası piyasalarda ilk defa halka arzı gerçekleşmiş böylelikle BİST’te yabancı borsalardaki bütünleşmenin gerçekleşmesinde önemli olmuştur. 1990’lı yıllarla birlikte birçok kuruluşun kamuya ait hissesi azda olsa halka arzı gerçekleşmiş, hisse senetlerinin kurumsallığı ve sermayenin tabana yayılması hedeflenmiştir. 1998 yılı T. İŞ BANKASI’nda bulunan kamuya ait hisse ile 2000 yılındaki TÜPRAŞ hissesinin önemli bir bölümü yurtiçinde ve yurtdışında halka arzı gerçekleşmiştir. 2000 yılında POAŞ’a ait %51’lik hissenin blok satışı yöntemi ile özelleştirilmesinde önemli bir uygulama olmuştur. Kalan kamu hisselerinin ise 2002 yılında BİST’teki satışı nedeniyle POAŞ’da bulunan kamuya ait hisselerin hepsi özelleştirilmiştir (Güngör,2012:115). Süreçle birlikte turizm, tekstil ve hayvancılık sektöründe bulunan kamuya ait işletmelerin, % 90’ı da özelleştirilmesi sağlanmıştır.

Ankara doğal elektrik üretim ve ticaret A.Ş., özelleştirme yüksek kurulunun kararı ile özelleştirmenin kapsamı ve programı ile 9 elektrik üretim santrallerinin toplanması için 2007' de kurulmuştur. ÖYK'nın 22.07.2015 tarihli kararı ile şirketin blok satış yöntemi kullanılarak 2020 itibariyle tamamlanıp özelleştirilmesine karar verilmiştir. Yapılan özelleştirmeye ait ihale 22.10.2015 tarihli ÖİB oluruyla iptal edilmiştir. Şirket Yönetim Kurulu 19.07.2017 tarihli kararıyla; şirketin tasfiye edilmesi, iş ve işlemlerin ise genel müdürlüğüyle yapılması, kararlaştırılmıştır. Elektrik üretim A.Ş. kamuya ait elektrik üretim santrallerinin özelleştirme çalışmaları 3096 ve 4046 sayılı Kanun kapsamında Özelleştirme İdaresi Başkanlığı aracılığıyla yürütülmüştür. ÖYK'nın 22.02.2016 tarihli karar ile Manavgat HES, Fethiye HES, Karacaören 1 ve Karacaören 2 HES ile Hopa Termik Santral taşınmazları, 26.09.2016 tarihli kararıyla, Elektrik Üretim A.Ş.'e ait Rezerv Alanlarının özelleştirmenin kapsamı ve programına alınması kararı verilmiştir. Sümer holding A.Ş. 1987 yılı itibariyle Kanunla özelleştirmenin kapsamına alınmıştır ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kararı ile kendisine devri gerçekleşen iştirak paylarına ait özelleştirme çalışması gerçekleştirmekle görevlendirilmiştir. ÖİB 05.09.2016 tarih kararınca Tütün, Tütün Mamülleri A.Ş.'nin devir bilançosuyla haklarının ve yükümlülüklerinin tamamı Sümer Holding A.Ş.'ye 31.08.2016 tarihinde devredilmiştir. 2016 yılı itibariyle portföyündeki Taşucu işletmesini ÖİB'nin 23.01.2017 tarihli kararıyla Türkiye Denizcilik İşletmesine bedelsiz olarak devrine karar verilmiştir. Türkiye petroleri petrol dağıtım A.Ş. Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla özelleştirmenin kapsamına alınmış 2016'da yapılan ihale sonucu şirket hissesinin tamamı ÖYK'nın kararıyla satılmıştır. 04.04.2017' de ise hisse satış sözleşmesi imzalanarak devri gerçekleşmiştir.

Yıllar itibariyle gerçekleştirilen özelleştirme uygulama tutarları Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1: Yıllar İtibariyle Özelleştirme Uygulama Tutarları

Kaynak: <https://www.oib.gov.tr/> (11.06.2021)

Yıllar itibariyle özelleştirme uygulamalarının parasal tutarları incelendiğinde, 1986’dan 2003 yılına kadar gerçekleştirilen özelleştirme işlemleri diğer yıllara göre nispeten azdır. 2013 yılı hariç özelleştirme işlemlerinin en fazla gerçekleştiği yıllar 2005 ve 2006 yıllarıdır. 2005 yılında Türk Telekom’un 6,55 milyar ABD Doları bedelle, 2006 yılında da TÜPRAŞ’ın kalan hisselerinin 4,14 milyar ABD Doları bedelle satılması bu yıllarda gerçekleştirilen özelleştirme işlemleri tutarının yüksek olmasında önemli bir paya sahiptir. 2013 yılı ise özelleştirme uygulamaları açısından en fazla gelirin elde edildiği yıldır. Bunun nedeni ise bu yılda gerçekleşen elektrik santrallerinin özelleştirilmesidir.

TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Özelleştirme uygulamalarının, mikro alanda ekonomik etkileri; işletmelerin performansı üzerindeki etkisi ve tüketicinin gelir düzeyi üzerindeki etkisidir. Makro alanda etkisi ise; mali etki, istihdamın ve işsizliğin üzerindeki etkisi, iktisadi anlamda etkinliğin ve verimliliğin etkisi şeklindedir. Özelleştirmenin sonucunda kamu gelirlerinde artış meydana gelmekte, işsizlik oranlarında artış/azalış olmakta, özelleştirilen kurumlara ait hisselerin toplumun düşük gelirli kişilerine de arz edilmesi koşuluyla sermayenin tabana yayılması verimlilik ve etkinliği arttırmaktadır. Özelleştirme çalışmalarının başarılı olması mikro ve makro etkilerinin pozitif olmasıyla yakından ilişkili olup birbirlerini etkilemektedir. Şöyle ki, pozitif mikro etkilerin sağlanmasıyla devlet, bir yandan özelleştirmeden önceki kuruluşlara yapmış oldukları transferlerin kalkması, diğer yandan da özelleştirme sonrasında faaliyetlerini etkin bir şekilde gösteren işletmelerden fazla verginin alınmasıyla, verimli bütçe oluşturabilecektir (Bolatoğlu & Erden, 2015: 41).

Özelleştirme uygulamalarının başarılı olabilmesi için, rekabetin etkin olduğu, serbest piyasa koşullarının sağlandığı bir ortamın varlığı ve buna ilaveten makroekonomik açıdan güçlü olunması, sermaye piyasasının gelişmesi, tasarrufun yüksek olması, gelir dağılımının adaletli olması, ülkenin siyasal açıdan istikrarlı olması gerekmektedir.

Türkiye’de özel kesime devri gerçekleşen işletmelerin özelleştirmeye birlikte iş gücüne ait verimliliğinin artması veya azalması süreklilik arz etmemektedir. Verimlilik performansları ve özelleştirilmesi gerçekleşen kuruluşların durumları Özelleştirme İdaresi Başkanlığı aracılığıyla izlenmektedir (Kavun, 2009: 119). Türkiye’de özelleştirme politikalarının iktisadi anlamda etkinliği ve verimliliği ile ilgili sanayi, hizmet ve finans sektöründe özelleştirilmesi gerçekleştirilen işletmelerin özelleştirmeye birlikte etkinliğinin ve verimliliğinin arttığı görülmüştür (İnançlı & Yardımcıoğlu, 2010: 345).

Verimlilik işletmeler için oldukça önemli bir kavram olmakla birlikte üretim veya hizmet sisteminin ürettiği çıktı ile bu çıktıyı elde etmek için kullanılan girdi arasındaki ilişki şeklinde tanımlanmaktadır. 1984 yılında, devlete ve özel kesime ait çimento fabrikalarının verimlilik ve üretimleri karşılaştırılmış, bu fabrikaların herhangi bir kesimin elinde olmasının verimlilikle bir ilişkisi olmadığı görülmüştür (Topçuoğlu & Özer, 2019:139-163). 1980-1995 yıllarında ise özel işletmelerin elindeki çimento fabrikalarının devlete ait çimento fabrikalarından verimli olmadığı görülmüştür (Saygılı & Taymaz, 2001:581-605).

ÖZELLEŞTİRME İLE SERMAYENİN TABANA YAYILMASI VE GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Türkiye’de sermayenin tabana yayılmasındaki amaç, mülkiyetin halka yayılması, sermaye piyasasında gelişimin sağlanması ve piyasa mekanizmalarında etkinlik düzeyinin artırılması, tasarrufların teşvik edilerek yönlendirilmesinin sağlanmasıdır. Özelleştirmenin amaçlarından bir diğeri ise gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Özelleştirme uygulamalarında bu amacın

gerçekleştirebilmesi için özelleştirilmesi gereken işletme hisselerini birden fazla kişinin satın alması gerekmektedir.

Türkiye'de özelleştirme uygulamaları büyük oranda blok satış ve tesis/varlık satışı şeklinde gerçekleştirilmektedir. Özelleştirmenin büyük oranda bu tür yöntemlerle yapılması çeşitli sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Özelleştirme politikalarının sermaye piyasası aracılığıyla halka arz yöntemiyle sermayenin tabana yayılması amaçlanmaktadır. Ancak Türkiye'deki özelleştirme uygulamalarında genellikle blok satış şeklinde yapılması bu amacın gerçekleşemediğini göstermektedir. Elde edilen özelleştirme gelirin kamusal varlıklarının artırılmasında kullanılmaması sebebiyle kamuya ait varlıkların kişi ya da işletmelere devri sağlanmış bu durum ise gelir dağılımında eşitsizlik meydana getirmiştir (Orkunoğlu, 2010: 17).

Özelleştirme uygulamalarının amaçlarından biri olan sermayeyi tabana yaymanın gerçekleşmediği ve sermayenin belli gruplar etrafında dağıldığı görülmektedir. Halka arz yönteminin, çok az kullanılmasının, mülkiyetin tabana yayılmasını engelleyerek küçük yatırımcılar için olumsuz olduğu söylenebilir. Türkiye'de kişi başına düşen GSMH düşüktür ve gelir dağılımında da dengesizlikler mevcuttur. Bu sebeple, geliri düşük olan kişilerin özelleştirilmesi öngörülen işletmeleri satın almaları mümkün olmamakta, çünkü yeteri kadar birikimleri bulunmamaktadır. KİT'lerin hisse senetlerini genel olarak belirli özel kişi veya işletmeler satın almaktadır. Borsada düşük gelirli tasarruf sahiplerinin veya çalışanların satın alma uygulamaları çok olmadığından Türkiye'de yapılan özelleştirmelerin gelir dağılımı konusunda amacından uzaklaştığının göstergesidir. Bazı KİT'lerin satılmasıyla tekel niteliğinde işletmelerin oluşmaya başlaması da gelir dağılımında bozulmaya neden olmaktadır. Şöyle ki özelleştirilen işletmelerin özel tekel haline gelmesiyle söz konusu kuruluşlara sahip olanların kârlılığın artması gelir dağılımını olumsuz bir şekilde etkileyecektir.

SONUÇ

Dünyada, 1970'li yıllarla birlikte ortaya çıkan durgunluk, uygulanmış olan ekonomik politikaların ve bunların dayanağı olan teorilerin tartışılmasına neden olmuştur. Kamu teşebbüslerinde verimliliğin olmaması, siyasi etkilenmelerin yaşanması, kamuya ait açıkların olması ve vergilerin de artması sebebiyle kamunun asıl görevine geri dönerek bünyesindeki işletmeleri özel kesime devretmesinin gerekliliği hususu özelleştirme politikalarının düzenlenmesini sağlamıştır. Özelleştirme uygulamaları 1970'lerin sonu ile İngiltere'de başlamış ve akabinde ABD ve Avrupa'da yayılarak günümüze kadar gelmiştir.

Ekonomik anlamda gelişmiş ülkelerin, ekonomilerindeki durgunluğun aşılması, ekonomileri için büyük sermayenin gerektirdiği tesislerin kurulması ve sosyal açıdan amaçların gerçekleşmesi önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerde ise, özel kesimin sermayesi, bilgi birikiminin yeterli olmaması ve bölge bazında kalkınma kanunları, kamunun piyasaya müdahalesini beraberinde getirmiş ve bu durum KİT'lerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Dünya savaşları sonrası Soğuk Savaş dönemine girilmesi ve ülkelerin hızla ekonomilerini düzeltmek amacıyla atılım yapması serbest piyasa ekonomisinin hareketlenmesine etken olmuştur. Küreselleşme ile ortaya çıkan ulaşım ağının yaygınlaşması sonrasında da 1980'ler ile hayatımıza giren Neo-liberal atılımlar ticari girişimleri daha farklı boyuta taşımıştır. 1980'li yıllar ile klasik liberalizmin yerini, Neo-liberal devlet anlayışı almıştır.

Türkiye'de özelleştirmeyle ilgili faaliyetler, 1980 öncesinde kamuya ait işletmelerin piyasada azaltılması ile ilgili olmasına rağmen uygulamada başarılı olunamamış, hatta KİT'lerin sayısı arttırılmıştır. 24 Ocak 1980 sonrasında ise, yapılan düzenlemeler Türkiye için ekonomik anlamda bir dönüm noktası olmuştur. Bu düzenlemeler içerisinde özelleştirme politikaları önemli rol oynamaktadır.

Dünyanın da yaşadığı değişimle birlikte Türkiye’de piyasa ekonomisine geçişle, yapmış olduğu özelleştirme uygulamalarıyla ilk önce KİT zararlarını kapatmayı, daha sonrasında ise etkinliğin, verimliliğin yaratılmasını ve kamuya ait açıkların finansman eksikliğini tamamlamayı amaçlamıştır.

Özelleştirmenin, rekabetin sağlandığı bir piyasa oluşturmak, yabancı yatırımcıların ülkeye girmesini sağlamak, ekonomideki verimliliğin artmasını sağlamak, sermaye piyasalarını geliştirmek, KİT’lerde bulunan aşırı istihdamın düşmesini sağlamak, devletin gelirini arttırmak, devlete ait borç yükünün azalmasını sağlamak, vergi oranlarının ve yapısının değişimini sağlamak gibi hedefleri bulunmaktadır. İlaveten özelleştirme sermayenin tabana yayılmasını ve gelir dağılımının adaletli yapılmasını amaçlayan bir uygulamadır. Özelleştirme uygulamalarında kullanılmış olan yöntemler amaçlara göre farklılıklar taşımaktadır. Şöyle ki özelleştirme çalışmalarında kullanılan yöntemlerden biri olan hisse satış yönteminde sermayeyi tabana yaymak ve gelirin adaletli dağılmasını sağlamak hedeflenmiştir. Bu yüzden yapılması planlanan bir özelleştirme çalışmasında sektör bazında iyi tahlil edilip en uygun yöntemin seçilmesi gerekmektedir.

Özelleştirme uygulamalarında, istihdam sorununu çözebilmek için; özelleştirmeye ait yöntemlerde ve politikalarda etkinliğin ve verimliliğin sağlanması, devletin makro ve mikro açılardan doğru önlemleri alması ve bu kuruluşların gerçek anlamda gözden geçirilerek kaynak israfının önlenmesi gerekmektedir. Tekelleşmenin önüne geçen yasal düzenlemeler yapmadan, bağımsız düzenleyici kuruluşlar kurulmadan fiyatta, üretimde, yatırım miktarında karar almak, ülkenin gelişmişlik düzeyini, piyasaların yapısını, teknolojinin durumunu, gelir dağılımını ve bölgesel gelişmişlik farklarını göz önüne almayarak, kısa vadede bütçeye ait açıkları kapatmak için, sadece devlete gelir sağlanmasını amaçlayan bir özelleştirme politikasının ekonomiye yarardan çok zarar getireceği söylenebilir. Özelleştirme uygulamalarından tek başına serbestleşmeyi ve rekabet ortamını iyileştirmesi beklenilmemelidir. Özelleştirme uygulamalarına ilaveten birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Türkiye’de özelleştirme uygulamaları gerçekleştirilirken, özelleştirmeyle elde edilmiş olan gelirin, kamu varlıklarının artırılması sebebiyle kullanılamaması ve bu varlıklarının kişi ya da kuruluşlara devredilmesi hususu gelir dağılımı eşitliğinin daha da bozulmasına neden olmuştur. Özelleştirme çalışmalarında süreçlerin ve yapısal anlamda gerçekleştirilecek faaliyetlerin koordinasyonunun iyi bir şekilde sağlanması önem arz etmektedir. Çünkü özelleştirme çalışmaları yapılırken finans piyasalarındaki durumların takibinin yapılmaması, özelleştirme politikalarında amaçtan sapılması, talebin yeteri kadar olmaması, KİT’lerde gizli işsizliğin fazla olması ve özelleştirme politikaları belirlenirken önceliklerin tespit edilememesi gibi sorunlar, çalışmanın etkisini, verimliliğini düşürerek istenilen sonuçlara ulaşılmasını engellemektedir.

Özelleştirme uygulamalarının yeterli olmamasının bir nedeni, özelleştirmenin kamuoyunda yeterince anlatılmaması ve belirlenen hedeflerin net bir şekilde ortaya konulamamasıdır. Bir yandan serbest piyasanın oluşması için gerekli şartların hazırlanması diğer yandan ise, KİT’lerin yeniden düzenlenmesinin hızlı bir şekilde yapılması gerekmektedir. Düzenlemelerin ekonominin amaçlarına uygun ve belli bir sistematikte yapılması gerekmektedir. Ancak yapılan bu çalışmalarda konunun sosyal boyutu ihmal edilmemeli, kamuoyu aydınlatılmalı ve ikna edilmelidir.

KAYNAKÇA

Alpaslan, A. (2014). Türkiye’de Liman Özelleştirmeleri İskenderun Liman Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25),427-457.

Aşan, S. (2016). *Özelleştirme Mali Alan İlişkisi*. *Journal of Awareness*, 1(1):33-60.

Atalay, T. & Demirel, F. (2001). Kardemir A.Ş.’nin Dünü, Özelleştirme Sonrası ve Yarınları, *1.Ulusal Demir-Çelik Sempozyumu ve Sergisi Bildiriler Kitabı 1*, Kdz Ereğli, Türkiye 101-109.

- Atasoy, V. (1993). *Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu*. Ankara: Nurol Matbacılık.
- Aydın, M. K. (2000). Neoliberal Dalga yada Küreselleşme. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 13-26.
- Bayraktutan, Y. (2003). *Özelleştirme Teori Dünya ve Türkiye Deneyimi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Bayraktutan, Y. (2010). *Batı Avrupa ve Orta Asya'da Özelleştirme*. İzmit: Kocaeli Ticaret Odası Yayını.
- Bolatoğlu, N. & Erden, L. (2015). Türkiye'de Özelleştirmenin Kamu Mali Davranışları Üzerine Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(4), 39-58.
- Coşkun, M.B. (2017). Özelleştirme Düşüncesinin Türk Kamu Yönetiminde Devletin Etki Alanının Şekillenmesindeki Yeri ve Önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi*, 9(2), 81-91.
- Çelebi, I. (1995). *Yeni Bir Düzen Anlayışı Özelleştirme*. İstanbul: AD Yayıncılık.
- Çımrın, F. K. (2009). Küreselleşme, Neo-Liberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 195-204.
- Ekin, N., Alper, Y. & Akgeyik, T. (1999). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Arayışları: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Eminer, F. (2017). Küreselleşmenin Kit'lerin Ekonomideki Payına Etkisi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 105-115.
- Eroğlu, Ö.(2001). Türkiye'nin Özelleştirme Engellerini Aşabilme Kapasitesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 1-24.
- Görkem, H. (2009). *Kamu Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Kapsamında Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Güney, S.(2013). Türkiye'de Özelleştirmenin Maliyetler Üzerine Etkisi: Konya Şeker Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi Örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 314-327.
- Güngör, G. (2012). Tarihi Açından Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 1(2):100-119.
- İnan, Ö. (1989). Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47(1-4),133-150.
- İnançlı, S. & Yardımcıoğlu, F. (2010). Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi. In Gürdal, T., Altun, N. & Saruç, T. (Eds.), *Kamu Maliyesinde Seçme Yazılar* (pp. 309-349). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Karagöz, H. (2009). *Dünya ve Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları*. Konya: Konya Ticaret Odası Yayınları.
- Kardeş, R. & Güzel, H. (1995). *Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Özelleştirme*. Ankara: Vakıf Bank Araştırma Dizisi.
- Karluk, R. (1994). *Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*. İstanbul: Esbak Yayınevi.
- Kavun, S. (2009). Bazı Dünya Ülkelerinde ve Türkiye'de Özelleştirme Ve Kamu Finansmanındaki Yeri. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü: Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu.

Kayıran, M. & Saygın, S.(2019). İzmir İktisat Kongresi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 2(5), 27-70.

Küçükaksoy, İ. (2006). Türkiye'nin Enerji Politikası ve Enerjide Özelleştirme Üzerine Bir İnceleme: Tüpraş Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2),361-378.

Massiah, G. (1997). Küreselleşmeye Karşı Ne Yapmalı (H. Arslan, Çev.). Özgür Üniversite Forumu.

Orkunoglu, I. F. (2010). Özelleştirme ve Alternatifleri. *Akademik Bakış Dergisi*, (22): 1-22.

Osmanoğlu, E. (2010). *Özelleştirme Politikalarında Çalışanlar ve Verimlilik Analizi*. Ankara: Enerji Bir-Sen.

Saygılı, Ş. & Taymaz, E. (2001). Privatization, Ownersipand Techinal Efficeny- A Study of The Turkish Cement Industry. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 581-605.

Sayıştay Başkanlığı, Kamu işletmeleri 2016 yılı genel raporu, Erişim tarihi: 15.10.2020 .<https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/62643830/>

Sedef, C. (1989). KİT’lerin Özelleştirilmesi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (8): 7-16.

Serin, N. (1982). *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası Ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi*. Ankara: A.Ü. S.B.F. Basın Ve Yayın Yüksek Okulu Basımevi.

Sezgin, Ş. (2010). Piyasa Ekonomisinin Şartları ve Özelleştirme. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(2), 154-171.

Soyak, M. (2010). Özelleştirme Olgusu ve Türkiye'nin Özelleştirme Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, 5(14), 187-209.

Tandircioğlu, H.(2002). Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3),198-226.

TBMM. (1967). Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 11, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d02/c011/mm__02011037.pdf (11.11.2020).

Topçuoğlu, Ö. & Özer, H. (2019). Özelleştirmenin Etkinlik ve Verimliliğe Yansıması. *Verimlilik Dergisi*, (1), 139-163.

TÜSİAD (1993). Meksika ve Arjantin’de Özelleştirme Uygulamaları,<https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/9088-meksika-ve-arjantin-de-ozellestirme-uygulamalari> (02.02.2021)

Ulusoy, A. & Yılmaz, H. (2017). Özelleştirme, Türkiye’de Çay Sektörü ve Çaykur Üzerine Bir Değerlendirme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 1-21.

Uzun, H. (2015). Servqual Yöntemi İle Özelleştirme Algısına Yönelik Bir Alan Araştırması. *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 1-19.

Yavilioğlu, C., Delice, G. & Özsoy, O. (2010). *Dünyada ve Türkiye De Özelleştirme Uygulamaları Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif*. Ankara: T.C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.

Yılmaz, Ç. (2017). Özelleştirme Karşıtı Mücadele Ve İşçi Sınıfı Bilinci: Petkim Örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72 (4), 915-943.

EXTENDED ABSTRACT

NEOLIBERAL POLICIES AND PRIVATIZATION PRACTICES IN TURKEY

While the world was entering a new era, the start of the cold war and the transfer of countries' armament efforts to ecopolitics changed the global system. When the dynamics that take action with globalization are questioned, we come across neo-liberal policies. Globalization, which started with the 1960s, is actually described as a key that opens the doors of neo-liberalism.

The Classics, Neo-Classicals, followed by the Keynesian view, and finally, with the realization of liberal thought and its development over time, Neo-liberal economic thought has dominated the system. Putting the concepts of free trade economy and friend-enemy aside has brought about economic competition, and countries are now turning to trade wars more than weapons and defense investments. While the economy is rapidly changing shape thanks to globalization, Turkey has also taken the necessary steps and started to adopt the neo-liberal system at a time when changes in the domestic market economy are also required. However, on the other hand, the process of globalization can also eliminate the discretionary power of nation states in decision-making processes in domestic economic policy. The results of neo-liberalism appear as freedom of movement and privatization of financial markets. This study will attempt to evaluate the effectiveness and the economic repercussions of privatization practices in Turkey. Privatization practices will be opened in connection with neoliberalism.

Privatization practices in Turkey are mostly carried out in the form of block sales and facility/asset sales. The fact that privatization is carried out by such methods to a large extent also brings with it various drawbacks. Privatization policies are aimed at spreading the capital to the base through the public offering method through the capital market. However, the fact that the privatization practices in Turkey are generally made in the form of block sales shows that this aim has not been achieved. It is seen that spreading the capital, which is one of the aims of the privatization practices, did not materialize and the capital was distributed around certain groups. It can be said that the very little use of the public offering method is negative for small investors by preventing the spread of ownership to the base. GNP per capita in Turkey is low and there are imbalances in income distribution. For this reason, it is not possible for people with low incomes to buy the enterprises that are planned to be privatized, because they do not have enough savings. With privatization, the level of welfare can also increase by ensuring the most appropriate distribution of resources in the market. Again, with privatization, justice can be achieved in income distribution by spreading the earnings and shares of the enterprises to the base, not staying in certain segments.

CONCLUSION

The entry into the Cold War period after the World Wars and the rapid progress of the countries in order to improve their economies have been a factor in the mobilization of the free market economy. Neo-liberal breakthroughs that entered our lives in the 1980s, after the expansion of the transportation network that emerged with globalization, carried commercial enterprises to a different dimension. In the 1980s, classical liberalism was replaced by the neo-liberal understanding of the state. In privatization applications, in order to solve the employment problem; It is necessary to ensure effectiveness and efficiency in the methods and policies of privatization, the government should take the right measures from macro and micro perspectives, and the waste of resources should be prevented by reviewing these institutions in real terms. Privatization practices alone should not be expected to improve liberalization and competitiveness. In addition to the privatization practices, some regulations need to be made.

While privatization practices were carried out in Turkey, the fact that the income obtained through privatization could not be used due to the increase in public assets and that these assets were transferred to individuals or organizations caused the equality of income distribution to deteriorate further. It is important to ensure a good coordination of processes and structural activities in privatization studies. Because problems such as not following the situation in the financial markets during the privatization studies, deviation from the purpose in the privatization policies, insufficient demand, high hidden unemployment in SEEs and inability to determine the priorities while determining the privatization policies prevent the achievement of the desired results by reducing the efficiency and effectiveness of the work. In order for privatization practices to be successful, the existence of an environment in which competition is effective and free market conditions are provided, in addition to this, it must be strong in macroeconomic terms, the capital market must be developed, the savings must be high, the income distribution must be fair, and the country must be politically stable.